

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΡΙΑΚΟΣΤΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ

1942

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^{ΙΑ} Α.Ε
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",
38 — ΣΤΑΔΙΟΥ — 38
ΑΘΗΝΑΙ

ΕΥΡ. Δ. ΠΡΩΤ. Κ. Ε. Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΕΛΙΣΑΙΟΣ ΓΙΑΝΝΙΔΗΣ

Δυὸ ἐπικήδειοι.

Ἄγαπητέ φίλε καὶ δάσκαλε,

Μέσα στὴν καθημερινὴ ταλαιπωρία ὅλο καὶ πιο δύσκολης ζωῆς μᾶς ἴσθητε τὸ ξαφνικὸ ἀγγελμα τοῦ χαμοῦ σου. Ὅσο καὶ ἂν ἡ τελευταία σου ἀρρώστια μᾶς εἶχε κάπως προετοιμάσει γιὰ τὸ θλιβερὸ θῆμα, πάλι ὅμως μᾶς συνέχει τὴ στιγμὴ αὐτὴ, συγγενεῖς καὶ φίλους καὶ συνιδεάτες, τὸ πένθος ποὺ φεύγεις ἀπὸ τὴ μέση μᾶς καὶ ποὺ ἀντικρίζομε γιὰ στερνὴ φορὰ τὸν ἀκέραιο ἄνθρωπο, τὸ δικὸ καὶ τὸ φίλο, τὸν πολυμερῆ ἐπιστήμονα, τὸ σοφὸ, τὸ στοχαστὴ, τὸ δάσκαλο.

Εἶχα τὴν τύχη νὰ σὲ ἀκούσω καὶ νὰ σὲ γνωρίσω, στίς πρώτες σου ἐκείνες ὁμιλίαι, στὰ παιδιὰ τῆς Βιομηχανικῆς Ἀκαδημίας τοῦ Ρουσόπουλου, τίς τόσο διαφωτιστικὲς καὶ πειστικὲς, τίς τόσο στέρεις καὶ φωτεινὲς, ποὺ στάθηκαν ἡ ἀρχικὴ διατύπωση βιβλίου ποὺ ἔθρεψε ἄλλεπάλληλες γενεὲς νέων Ἑλλήνων καὶ ἐγινε σὺν τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Δημοτικισμοῦ.

Μᾶς συνήθισες ἀπὸ τότε νὰ περιμένωμε ἀνυπόμονα καὶ μὲ ξεχωριστὸ ἐνδιαφέρον κάθε νέο σου βιβλίο. Γλώσσα ἢ ὀρθογραφία, τὸ «Μεγάλο Πρόβλημα» ἢ ἡ ἐναρμόνιση τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς, — τὸ ἀγαπημένο σου θέμα τὸν τελευταῖο καιρὸ, — βιβλία διδαχτικὰ γιὰ τὸ αὐριανὸ σχολεῖο: βρῖσκαμε πάντα τὴν ἴδια καθαρὴ σκέψη, πλήθος λεπτῆς παρατηρήσεις, διατύπωση λιτὴ πλάϊ σὲ πλούσια καὶ ἐξαντλητικὴ ἐπιχειρηματολογία, διανθισμένη κάποτε μὲ λεπτὴ εἰρωνεία, διανόηση ἀπροκατάληπτη καὶ καλλιεργημένη.

Γιὰ περισσότερο ἀπὸ τριάντα χρόνια συναυξήθηκες μὲ τοὺς πολύμορφους καὶ ἱστορικοὺς πιά ἀγῶνες γιὰ τὴν καθιέρωση τῆς ἐθνικῆς γλώσσας καὶ παρακολούθησες ἐξαρχῆς τίς προσπάθειες γιὰ νὰ καλλιεργηθῇ αὐτὴ καὶ νὰ ρυθμιστῇ — μὲ στοχασμὸ, μὲ ἀγάπη, μὲ ζωντανὸ ἀκούραστο παράδειγμα. Ἀνανεώνουσιν ὁ ἴδιος μὲ τὴν παρατήρηση καὶ μᾶς μετὰδίνεις σὲ κάθε εὐκαιρία τὴν πολύτιμη πείρα σου.

...Ὅλο καὶ στενεύει ὁ κύκλος τῶν παλιῶν συναγωνιστῶν τῆς Ἰδέας. Ὅσοι ἀπομείναμε, θὰ σὲ θυμούμαστε τὸν τίμιον φίλον, τὸν ἴσιον ἄνθρωπον, τὸν πολύτιμον συνεργάτην, τὸν ὀδηγητὴν, ἕναν ἀπὸ τοὺς στυλοβάτες τοῦ ἔργου ποὺ δημιουργήθηκε.

Καὶ ἡ φωτεινὴ σου σκέψη, σκορπισμένη σὲ ὅσα ἔγραψες, θὰ χειραγωγήσῃ ὅσους θὰ ζητήσουν νὰ φωτιστοῦν.

Αὐτὰ θὰ εἶναι καὶ τὸ καλύτερό σου μνημεῖον.

ΜΑΝΟΛΗΣ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗΣ

* * *

Εὐτυχισμένοι, μακάριοι, σεβαστέ μας, ἀγαπητέ μας Διδάσκαλε καὶ φίλε, μακάριοι κ' εὐτυχι-

σμένοι ὅσοι πεθαίνουν ἀφοῦ ζήσουν ὅπως ἐξήσες ἐσὺ.

Σὲ μιὰ ζωὴ ἀφιερωμένη ὀλόκληρη στὴν ἀναζήτησιν τῆς Ἀλήθειας, ὁ θάνατος προσφέρεται σὺν ἀμοιβῇ καὶ σὺν δικαίωσιν. Φέρνει μαζί του τὴν ἀνάπαυση καὶ τὴν γαλήνην κ' ἀνοίγει τίς πύλες τοῦ ὑπερπέραν πρὸς τὰ μεγάλα κ' αἰώνια δράματα.

Τέτοια σιάθηκε κ' ἐσένα ἡ ζωὴ σου: Μιὰ σεμνὴ κ' ὀλόασπρη λαμπάδα ποὺ ἔλιωσε σιγὰ κ' ἀθόρυβα γιὰ νὰ φωτίσει τὰ σκοτάδια τῶν ἐγκεφάλων καὶ τὰ σκοτάδια τῶν συνειδήσεων. Καὶ τώρα ποὺ μπήκες στὸ δρόμον τὸ φωτεινὸ καὶ τὸν αἰώνιον, θὰ σοῦ δοθεῖ, σὺν ἀμοιβῇ καὶ σὺν δικαίωσιν, ὕστερ' ἀπὸ τόσα προβλήματα ποὺ ἔλυσες στὴ ζωὴ σου, θὰ σοῦ δοθεῖ νὰ λύσεις καὶ τὸ Μεγάλον σου τὸ Πρόβλημα.

Ὅσο γιὰ μᾶς, ἤρθαμε γύρω στὸ σептὸ σου λείψανον, ἐμεῖς οἱ φίλοι τῆς Πόλης, ἐμεῖς οἱ ἑταῖροι τοῦ Λόγου, οἱ μαθητὲς καὶ συναγωνιστὲς σου, γιὰ νὰ σοῦ ποῦμε τὸν τελευταῖον μᾶς χαρῆτισμὸν καὶ νὰ σοῦ δώσουμε τὴν τελευταία μᾶς ὑπόσχεση, τὴν ὑπόσχεση νὰ παραμείνουμε ὅπως μᾶς ἐπλάσε ἡ Σοφία κ' ἡ Ἀρετὴ σου: ἱκανοὶ ν' ἀκούμε καὶ νὰ λέμε τὴν ἀλήθειαν στὴ γλώσσα τὴν ἀληθινήν.

ΟΜΗΡΟΣ ΜΠΕΚΕΣ

Ἕνας στοχαστής.

Ὅταν ξαναλάμψη μιὰ μέρα ἡ εἰρήνη στὸν κόσμον, ἔχω τὴν πεποίθησιν πὺς καὶ κάποιες στιγμὲς τοῦ παρελθόντος τῶν λαῶν, μὲ συγκεχυμένο ἀκόμα σήμερον νόημα, θὰ φωτιστοῦν αὐτομάτως, ἀπὸ γωνία ἀπρόβλεπτη. Ὑστερ' ἀπὸ δοκιμασίαις ὀδυνηρῆς, ὅπως κ' ὕστερα ἀπὸ τίς μεγάλας ἀρρώστιας, γίνεται πάντα μιὰ ἀξιολόγησις καινούργια, ὑγιέστερη, τῆς ζωῆς. Οἱ προλήψεις πέφτουν, οἱ τοξίναι τῶν προσωπικῶν παθῶν διαλύονται. Στὸν ἐλεύθερον χώρον τῆς ἀπόστασης σβῶνουν οἱ ἀσφυκτικὲς ἀπόκλισεις τῶν συνωστισμένων συγχρόνων...

Ὁ δημοτικιστικὸς ἀγῶνας, παρεξηγημένος ἀρχικὰ, ὑποτιμημένος ἀργότερα, παραμελημένος τελευταῖα, — στιγμὴ ὅστος ἀπὸ τίς πιο πολυσήμαντες τοῦ νεώτερου ἑλληνισμοῦ, — θ' ἀποχτήσῃ κ' αὐτὸς τὸ σωστὸ του νόημα, ἔχω τὴν πεποίθησιν, στὸ πλαίσιον τῆς νέας ἑλληνικῆς ἡμέρας. Θ' ἀποχτήσῃ τὸ νόημά του καὶ τὸ ἀνάστημα. Κι' ἐκεῖνοι ἀπὸ τοὺς συγχρόνους μᾶς ποὺ ἔτυχε νὰ γνωρίσουν ἀπὸ κοντὰ κάποιους ἀπὸ τοὺς πρωταθλητὰς του, θὰ γίνονται ἀντικείμενα ρομαντικῆς περιέργειας ἀπὸ τοὺς νεώτερους, ὅπως οἱ παλιότεροι ἐκεῖνοι ποὺ εἶχανε γνωρίσει προσωπικὰ ἐπιζῶντες ἀγωνιστὲς τῆς Ἐπανάστασης τοῦ 21.

Ἡ γενιά μᾶς, ἡ μεσοπολεμικὴ, κομματίστηκε στὰ φοιτητικὰ τῆς χρόνια γιὰ τὸν Ψυχάρη καὶ

τὸν χειροκροτοῦσε πεισματικά ὅταν ἦρθε στὴν Ἀθήνα. Ἐστειλε κι' ἔλαβε γράμματα τοῦ Πάλλη. Θυμάται τὸ Φωτιάδη μὲ τὴν προφητικὴ γειάδα καὶ τὰ φωτεινά μάτια νὰ περνᾶσι αὐτοὺς δρόμους τῆς Ἀθήνας, εὐγενικὸς καὶ γλυκομίλητος. Συνόδεψε, λάλο μπουλοῦκι, τὸ Φιλῆντα, καθὼς κατέβαινε τὴν ὁδὸ Σταδίου μὲ τὴν ἀγαθὴ του τὴν κοιλιὰ καὶ τὸ γεμάτο φωνὰ δίκτυ. Πῆρε ἀπὸ πρῶτο χέρι τὴ στοργικὴ εὐλογία τῶν πατέρων τῆς ἡρωϊκῆς ἐποχῆς. Θὰ τὴ θυμηθεῖ ἐπάξια, ἐλπίζω, ὅταν γίνῃ μὲ τὴ σειρά της κι' αὐτὴ γενιὰ προγόνων.

Στὴ βουνίσια κοιμωσιὰ, τὴ ζαρωμένη σὲ κάποια λεβέντικη πλαγιά τῆς Ἀκαρνανίας, ἐρχότανε τὰ καλοκαίρια ὁ Ἐλισαῖος Γιαννίδης ν' ἀναπαυεῖ. Τὸν θυμοῦμαι στὴν πλατεία τοῦ χωριοῦ ν' ἀργοβαδίζει, μόνος. Κάπου - κάπου ἕνας νέος ντόπιος, ἀπὸ τοὺς « φωτισμένους », τὸν ζύγωνε εὐλαβικά καὶ τὸν συνόδευε γιὰ λίγο. Ἔταν ἀπλὸς στοὺς τρόπους ὁ Γιαννίδης, μὰ κι' ἐξαιρετικὰ λιγομίλητος. Τὸ ἀσκητικὸ πρόσωπό του, μὲ τὸ ἀραιὸ γένι, τὸ σφράγιζε ἢ κλειστὴ καὶ κάπως αἰνιγματικὴ ἔκφραση τῆς ἐσωτερικῆς ζωῆς. Ὁ ἀνέμουαλος καὶ φανταχτερός συρφετὸς τῶν Ἀθηναίων παραθεριστῶν φυσικὰ τὸν ἀγνοοῦσε. Οἱ ντόπιοι τὸν ἤξεραν γιὰ ἕνα - κάποιο « δάσκαλο ». Τὸν ἐρχομὸ του ἢ τὴν ἀναχώρησή του κανένας δὲ μᾶς τὰ σημείωνε σὺν κάτι τὸ ἰδιαίτερο στὴν κοινωνικὴ ζωὴ τῆς πολιτείας. Ἐρχότανε κι' ἐφευγε ἀδιόρατα. Δὲν ξέρω πᾶ ἂν τὸν ἀνέφερε ἢ ντόπια ἐβδομαδιαία ἐφημεριδοῦλα...

Ἀπὸ τίς κουβέντες ποὺ κάναμε στὴν πλατεία τοῦ χωριοῦ, ἐκεῖνος κ' ἐγώ, ἐλάχιστα πράγματα ἔχω συγκρατήσει. Δὲν ξανοιγόταν ὁ Γιαννίδης, δὲ μιλοῦσε οὔτε τὸ ἑκατομμυριοστὸ ἀπ' ὅ,τι στοχαζόταν ἢ ἔγραφε. Ἡ ψυχὴ του εἶταν ἀπὸ τ' ἀπόκρυφα ἐκεῖνα ἐργαστήρια ποὺ δὲν ἀφήνουν ν' ἀκουστῆ ἔξω ποτὲ οὔτε ὁ πιὸ ἀνάλαφρος ἦχος τοῦ ἐσωτερικοῦ τους ὄργασμοῦ. Τὰ μάτια του σὲ κοιτάζαν ἀκίνητα, προσεχτικά, μὲ τὴν αὐστηρὴ λάμψη τῆς ἀγρυπνῆς συνείδησης. Ἐνωθες πὼς τίποτα, οὔτε λέξη, οὔτε ἔκφραση, οὔτε κραδασμὸς θὰ χαθεῖ γι' αὐτὸ τὸ βλέμμα. Λένε κείνους ποὺ μονάχα ἀκοῦνε « μετριόφρονες ». Ποιὸς ὑποψιάζεται τὸν ὠραῖο, τὸν ὑπερήφανο ἐγωϊσμὸ τῆς ψυχῆς τοῦ στοχαστῆ;

Τοῦ ζήτησα τὰ φῶτα του στὴν Ἀθήνα, μιὰ φορὰ ποὺ τὸ γλωσσικὸ ζήτημα εἶτανε νὰ συζητηθεῖ στὴ Γερουσία. Γνωστοί μου γερουσιαστὲς μὲ εἶχανε παρακινήσει νὰ τοὺς ἐφοδιάσω μ' ἐπιχειρήματα. Σκέφτηκα, ἀπὸ σκοπιμότητα, τὰ ἱστορικά. Ἐλεγα πὼς ἡ σοφὴ εὐγλωττία τῆς Ἱστορίας θὰ εἶχε περισσότερες πιθανότητες νὰ συγκινήσει μιὰν ὀμήγουρη συντηρητικὴ. Ζωηρὰ μ' ἀπότρεψε ὁ Γιαννίδης:

— Ὅχι Ἱστορία, τί νὰ τὴν κάνεις τὴν Ἱστορία!... Ἡ γλώσσα εἶναι ἀνάγκη ζωῆς.

Ὁ τίτλος τοῦ κλασσικοῦ του πιά βιβλίου τὸ ἴδιο ἔλεγε. Ἀναγνώρισα τὸ σφάλμα μου. Περιττὸ νὰ προσθέσω ὅτι δὲν τ' ἀναγνώρισε κ' ἡ Γερουσία. Δὲν ἔλυσε τὸ γλωσσικὸ ζήτημα γιατί, βέβαια, δὲν εἶναι ἀπὸ τὰ ζητήματα ποὺ τὰ λύει μιὰ γερουσία.

Ἀναθυμοῦμαι τὸν Ἐλισαῖο Γιαννίδη ν' ἀργοβαδίζει ἀμίλητος, μόνος, στὴν πλατεία τοῦ βουνίσιοι χωριοῦ. Ἔτσι τὸν φαντάζομαι ν' ἀργοβαδίζει καὶ τώρα στὰ Ἰλλύσια Πεδία. Τὰ μάτια του, τὰ προσεχτικά καρφωμένα στὸ θέαμα τῆς ζωῆς, δὲ χάσαν οὔτε καὶ τώρα τ' ὄρατά τους. Πάντοτε πίστευα πὼς οἱ ἀνθρώποι ποὺ τοὺς λένε « ἀποτραβηγμένους » κοινωνοῦν βαθύτερα ἀπὸ τοὺς ἄλλους μὲ τὸ πνεῦμα τῆς ζωῆς. Οἱ ἄλλοι, ἀπλούστατα, θορυβοῦν. Αὐτοὶ μεταλαβαίνουν.

Ὁ Γιαννίδης, μύστης κ' ἐρευνητὴς τοῦ μικροκοσμοῦ τῆς γλώσσας, ὅπως καὶ τοῦ μακροκοσμοῦ τοῦ « Μεγάλου Προβλήματος », δέχτηκε σὲ στάση προσοχῆς τὴ θεία χάρις καὶ κοινωνήσε μὲ τὰ βαθύτερα, τὰ ζωτικώτερα ἐνδιαφέροντα τῆς ζωῆς.

ΑΓΓΕΛΟΣ ΤΕΡΖΑΚΗΣ

Ὁ ἄνθρωπος.

Σιγά - σιγά ἔσβυσε στὴν Καλλιθέα ὁ Ἐλισαῖος Γιαννίδης, ἀφοῦ εἶδε πρῶτα, μέσα σ' ἕνα σύντομο χρονικὸ διάστημα, τίς δυὸ ἀδελφές του νὰ πεθαίνουν καὶ τὴν τρίτη νὰ χάνει τὸ λογικό. Τέτοια πλήγματα γίνονται δραματικώτερα ἀκόμη σὲ μιὰ προχωρημένη ἡλικία, ποὺ οἱ σχέσεις μεταξὺ τῶν μελῶν μιᾶς οἰκογένειας χωρὶς ἀπογόνους παίρνουν ἕνα χαρακίρι ἀνεξάντλητης ἀφοσίωσης καὶ στοργῆς. Ἡ ὑγεία του εἶχε κλονιστεῖ ἐπικίνδυνα τὰ δυὸ - τρία τελευταῖα χρόνια, καὶ κάθε φορὰ ποὺ συνέβαινε νὰ τὸν συναντήσω, μοῦ ἐπαναλάβαινε στερεότυπα:

— Ἐγὼ ἐτοιμάζομαι γιὰ τὸ μεγάλο ταξίδι.

Τὸ καλοκαίρι ὑπόφευγε πολὺ ἀπὸ τὴ ζέστη. Ἐτρεχε πότε στὸ Καρπενήσι, πότε στὴν Ἐδεσσα, σὲ μέρη δροσερά, γιὰ νὰ μπορέσει νὰ διατηρηθεῖ στὴ ζωὴ. Ὁ χειμῶνας, πάλι, τὸν ἐβριχνε στὸ κρεβάτι. Τὸν ἐπισκεπτόμουν καμμιά φορὰ στὸ σπιτάκι του στὴ Νέα Σμύρνη, ὅσο κατοικοῦσε πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμο. Λιγόλογος, σχεδὸν μονολεκτικὸς καθὼς ἦταν, σὲ ἄφηγε νὰ καταλάβεις πὼς πρὶν μιλήσει ἄλεθε τὴ σκέψη στὸ μυαλό του. Βασάνιζε τὴν ἰδέα του πρὶν τὴν ἐκφράσει. Μισοῦσε τὸ περιττὸ καὶ τὸ πρῶχειρο. Κ' ἦταν πραγματικὰ ἢ συντηροφία του μιὰ ἀνακούφιση καὶ μιὰ ξεκούραση, μέσα σὲ μιὰ ἐποχὴ ἀσυνάρτητη καὶ σὲ μιὰ κοινωνία ποὺ αἰσθανόταν τὴν ἀνάγκη νὰ φλυαρεῖ ἀκατάσχετα γιὰ νὰ μὴ χάσει τὸ συναίσθημα πὼς ὑπάρχει.

Στὸ γραφεῖο του μέσα εἶχε ἕνα παλιὸ μικρὸ ἀρμόνιο. Κάποτε - κάποτε καθόταν κι' ἀπλωνε τὰ χέρια στὰ πληκτῆρα, γιὰ νὰ μοῦ ἀποδείξει ἔμπρακτα πὼς εἶχε δίκιο νὰ ἐπιμένει στὴν προσπάθειά του γιὰ τὴν ἐναρμόνιση τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς. — Ὅσο κι' ἂν τὸν βεβαίωνα ὅτι στὸ ζήτημα αὐτὸ δὲν ἦμουν σὲ θέση νὰ ἔχω γνώμη. Εἶχε ὁμως κάτι τὸ συγκινητικὰ ἀπλὸ ἢ στάση αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸ μεγάλο μέτωπο καὶ τὰ σγουρὰ μαλλιά, μὲ τὴν ἔκφραση τῆς ἡρεμῆς σοφίας τὴν ἀποτυπωμένη στὸ στεγνὸ πρόσωπο, ποὺ ἔσκυβε πάνω σ' ὄργανο γιὰ νὰ ἐκφράσει μέσον αὐτοῦ ὄχι τόσο ἕνα αἰ-